

Växt- och miljöavdelningen

Jens Weibull

jens.weibull@jordbruksverket.se

Referensgruppen för odlad mångfald, 2019-04-10

Lokal: Kulturmagasinet, Fredriksdals friluftsmuseum, Helsingborg

Närvarande:

Åsa Ahrland, SLU; Krister Andersson, Sveriges Pomologiska Sällskap; Björn-Axel Beier, Naturvårdsverket; Roland von Bothmer, SLU (adj.); Carin Bunnvik, Jordbruksverket (ordf.); Bo Gertsson, Lantmännen Lantbruk; Anders Glassel, Statens fastighetsverk (SFV); Åsa Klintborg Ahlklo, SLU/LAPF; Lilly Kristensen, Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation; Lennart Nilsson, Riksantikvarieämbetet; Ulf Nilsson, FOR (via länk); Maria Nyman-Nilsson, Fredriksdals museer och trädgårdar; Helena Persson, Lunds universitet/Botaniska trädgården; Maja Persson, LRF Trädgård; Jan Svensson, NordGen; Jens Weibull, Jordbruksverket (sekr.)

Anmält förhinder:

Sanna Black Samuelsson, Skogsstyrelsen;

1. Öppnande

Maria hälsade alla välkomna till Fredriksdal.

Enhetschef **Carin Bunnvik** öppnade mötet och hälsade ledamöterna välkomna till Jordbruksverket, inkl. nye ledamoten Björn-Axel Beier samt Roland von Bothmer som adjungerats till mötet.

2. Uppföljning av minnesanteckningarna från höstmötet 2018

Jens gick kortfattat igenom minnesanteckningarna. Inga särskilda synpunkter fördes fram, och anteckningarna lades till handlingarna.

3. Beslutspunkter/yttranden

Inga

4. Nya Pom 2021-2025

i. Utvärdering av programperioden 2016-2018

Huvudpunkten för referensgruppens möte handlade om den genomförda utvärderingen, dess slutsatser och förslag vilka presenterades av Maja, Helena och Ulf. Gruppen redovisade uppdraget, processen, genomförda intervjuer samt den utskickade enkäten om Poms växtmaterial. Gruppen underströk att även om den identifierat vissa brister i genomförandet av programmet är det väldigt mycket som görs bra. Som särskilt viktigt underströk man att samordningstjänsten efter Eva Jansson återbesätts, inte minst vad gäller arbetet inom FÖRMAK, etableringen av nya projekt och nätverk, statistik kring användningen av Poms växtmaterial, och mycket annat.

Maja redogjorde för enkätundersökningen vilken bl.a. visade att branschen anser att marknaden för Grönt kulturarv® är för liten och mer marknadsföringsinsatser bör bedrivas med stöd från Pom. Rosor och perenner klarar sig f.n. bra själva, medan t.ex. köksväxter och de fröförökade växtslagen behöver fortsatt ekonomiskt stöd. Det finns en okunskap när det gäller fröförsäljningen ("kulturarvsfröer", Grönt kulturarv®, osv.), efterfrågan uppges vara för liten och FÖRMAK skulle behöva utökas med en representant för fröfirmorna. Referensgruppen underströk det viktiga i att växterna finns tillgängliga den dags de lanseras på marknaden, och att t.ex. frukt- och bärsorter måste vara registrerade för att kunna få säljas.

Helena pekade på vikten av att snarast registrera befintliga växtdata, att finna en långsiktigt hållbar lösning vad gäller SKUD, en jämn publiceringsfrekvens, en vetenskaplig artikel om Pom och Nationella genbanken, samt en "biffigare" webbplats (mer information - inte minst om växterna, och mer på engelska). Det senare förutsätter rekryteringen av en kommunikatör. Ingen särskild målgruppsanalys hade gjorts.

Ulf redovisade olika aspekter på bevarandearbetet och konstaterade att 75 % av Poms rambudget f.n. går till driften av Nationella genbanken. Till förslagen att stärka bevarandet nämnde han värdet av att utveckla alternativa bevarandemetoder, att kompletterande insamlingar av underrepresenterade växtslag borde göras och att en sammanställning över det befintliga växtmaterialet snarast möjligt görs tillgänglig.

Bo undrade hur prioriteringarna ser ut framöver, men utöver att betona nödvändigheten att återbesätta samordningstjänsten hade gruppen inte gjort någon särskild rangordning. **Lilly** funderade kring "vem som höll i rodret" och det faktum att programmets bredd liknade "kontinentalplattor utan styrning". **Jens** pekade på att den nuvarande strategin i möjligaste mån hade sökt identifiera de ansvariga för olika mål och delmål, just för att öka ägarskapet för Pom och uppnå en bättre styrning och uppföljning. **Åsa A** framhöll att även om en grundfinansiering är nödvändig hänger mycket av programmets förverkligande på olika aktörers engagemang, och väldigt mycket har åstadkommit tack vare ideella insatser. Hon framförde också idén att söka Europa Nostras pris för Pom inför jubileumsåret 2020. [Europa Nostra](#) belönar framstående bevarandeinsatser för kulturmiljön.

ii. Extern bedömning

Efter utvärderingsgruppens presentation redovisade **Roland** sina tankar och idéer. Inledningsvis bad han referensgruppen, mot den historiska bakgrunden till programmet, begrunda skillnaden mellan ett nationellt växtgenetiskt program och Pom. [**Jens** replikerade att uppdelningen är olycklig: Pom har sedan lång tid av vissa bara identifierats som de finansierade insatserna och inte som det sammanhållna nationella programmet]. Därefter gick han tematiskt igenom programmets olika fokusområden, och det följande är ett försök att helt kort sammanfatta.

- a. Det bör göras ett omtag vad gäller insamlingarna, särskilt inom vissa växtgrupper; kunskapen om materialet är nödvändig - vi måste veta mer om det och andra än Nationella genbankens personal kan bidra med detta; det långsiktiga bevarandet måste även garantera att sortäktheten behålls;
- b. Distribution av växtmaterial: här finns sannolikt mer information att ”vaska fram”, t.ex. arter, beställare, syften;
- c. Svensk växtförädling är i ett nytt läge både vad gäller den kommersiella som den publikt finansierade; det är inte troligt att Pom-materialet är av intresse för SLU Grogrund, men kanske för andra initiativ samt enklare urval och förädlingsmål [**Bo** replikerade att Grogrund kommer att få in en ansökan för provning av färdiga linjer, vilket kan inkludera genbanksmaterial för särskilda egenskaper];
- d. FoU - de biologiska undersökningarna är alltför begränsade; personalen inom Pom har för få forskarkontakter utåt resp. inom få discipliner - samarbeten är nödvändiga; den forskningsmiljön som programmet hade inledningsvis måste återkomma;
- e. Information - programmets webbplats bör kompletteras/uppdateras (länkar saknas bl.a. till SKUD liksom till aktuell forskning), de digitala publikationerna är för få, verksamhetsberättelserna för 2010-2012 saknas, osv.
- f. Utbildning - att idag få in nya kurser är mycket svårt och troligen därför bättre att gå genom enskilda lärare; andra möjligheter omfattar forskarutbildningen, fortbildningskurser om historiskt växtmaterial, distanskurser, m.m.; ett konkret förslag vore att tillsätta en grupp som får arbeta vidare med frågan;
- g. SKUD - ett mycket viktigt verktyg för standardisering som borde länkas än mer samman med Pom [**Jens** och **Björn-Axel** kompletterade informationen med det senaste årets händelseutveckling]

Jens frågade om tiden är mogen för ett sammanhållet genresursprogram för växt/skog/djur m.m., men **Roland** var tveksam till om ett samlat program vore starkare än de enskilda delarna var för sig. **Jan** framhåll utmaningarna med en splittrad organisation, och **Maria** pekade på vikten av det ”folkliga perspektivet” som ryms i programmet.

Vad gäller svårigheten att identifiera Pom med Sveriges nationella program för växtgenetiska resurser föreslog **Åsa A** att, som ett sätt att bättre paketera budskapet politiskt, dels lyfta Sveriges ansvar gentemot grundläggande konventioner och dels lägga tonvikten på att trygga verksamheter för framtida säkerhet, inte primärt bevara. **Lennart** instämde och betonade betydelsen av hållbarhet, det uthålliga samhället, mat på bordet, och det domesticerades beroende av det vilda. **Lilly** sammanfattade det: ”- Vi måste förklara det stora för den vanlige svensken.”

Åsa A föreslog att 2020, det år då Pom firar 20-årsjubileum, anordna ett seminarium på KSLA för att lyfta programmet, dess verksamhet och resultat. Det vore dessutom ett skäl att få publiceringen av olika böcker klar.

5. Information

i. Aktörsrunda (korta sammanfattningar)

- **Naturvårdsverket (Björn-Axel)**: verksamhet av relevans för Pom rör väglednings- och tillsynsarbete gällande invasiva främmande arter (IAS) - detta är ytterst ett ansvar för länsstyrelserna, samt kommunerna efter delegation; NV planerar en workshop inriktad på IAS-avfallsfrågan den 15 maj; en annan viktig fråga rör genomförandet av Nagoyaprotokollet - flera webinarier har hållits, men nuvarande budgetnedskärningar får effekter både på detta och på IAS-arbetet; en enkät om digitala genetiska sekvenser (DSI) har skickats ut till forskare och företag, och sammanställs just nu; [**Ulf** undrade om status för den nationella IAS-listan och enligt **Björn-Axel** pågår ett arbete kring hur vägledningen ska se ut]
- **Friluftsmuseerna (Maria)**: många friluftsmuseer kommer att bli klonarkiv och det pågår nu ett planeringsarbete; Fredriksdal, som fyllde 100 år 2018, kommer att bli KRAV-certifierade vilket har inneburit ett omfattande arbete; museet har varit involverade i dokumentationen av klassiska Cedergrens plantskola på Råå som nu läggs ned - det pågår en diskussion om ev. bevarande av framtagna sorter och hybrider;
- **Statens fastighetsverk (Anders)**: för oss är det viktigt att i vår förvaltning se alla delarna som en helhet: mark, byggnader, vegetation och landskap - detta är vår viktigaste fråga; SFV är numera värd för två klonarkiv: Umeå länsresidens (NB! privat fastighet), som är under utveckling, och Pomerium Vadstenense med klonarkivet för frukt och örtagården - allt är numera skyltat och vi tvingas tyvärr konstatera att också ordningsskyltar kommer att behövas framöver;
- **Fritidsodlingens riksorganisation (Ulf)**: mässan i Älvsjö drog 10 % fler besökare i år än tidigare, försäljningen av Grönt kulturarv®-växter gick väldigt bra och vi hade en omfattande satsning mot barn; FOR har erhållit projektmedel från Nordiska Ministerrådet för arbetet kring invasiva främmande arter, och stöd från Naturvårdsverket för satsningen ”Grönare trädgård”;
- **Sveriges Pomologiska Sällskap (Krister)**: Sällskapet deltog traditionsenligt på mässan Nordiska trädgårdar och sålde där ympris av äpple och päron samt böcker - det var ett mycket stort intresse; en nordisk pomologträff planeras liksom ett päronupprop med fokus på s.k. muskateller; annars förbereds sortbestämningsdagar samt -kurser; arbetet med päronpomologin rullar på, men något mer lågintensivt just nu - tanken om utgivning 2020 lägger ännu kvar;
- **LRF Trädgård (Maja)**: vi kommer att vara aktiva på Elmia Park resp. Garden som bägge anordnas 24-26 september, och där kommer Nationella genbanken att vara en del av montern;

- **SLU (Åsa A):** [Åsas bidrag kommer senare i avvaktan på bidrag från Nationella genbanken]
- **Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation (Lilly):** vi pratar gärna om ”grått” resp. ”grönt” kulturarv dvs. byggnader, murar, gravstenar resp. växter och planteringar; i år deltog vi i Älvsjömassan och satte bl.a. fokus på murar - vi ser gärna gemensamma projekt och aktiviteter framöver; vår tidning *Ducatus* har nyligen publicerat en artikel om medvetet gestaltad vegetation; [sedan i fjol finns skriften [Växter vid äldre gravplatser - ett kulturarv värt att bevara av Henrik Morin och Eva Grönwall](#) - tillagt av **Jens**];
- **Den kommersiella växtförädlingen (Bo):** vad gäller satsningen Grogrund kan följande noteras:
 - * att arbeta med genbanksmaterial tar tid och är kostsamt - därför är PPP-arbetet (Public-Private Partnership kring pre-breeding) viktigt och kan utgångspunkten i hållbarhet/biologisk mångfald/klimat/ökad självhushållning
 - * flera projekt är nu beslutade (bl.a. kring växtförädlingsmetoder och kvalitet) och andra är på gång
 - * den framtida användningen av genetiskt material kommer att se annorlunda ut och i mycket högre utsträckning nyttja enkla genetiska analyser
 - * ett 1-årigt projekt har beviljats som avser sortprovning för ”små” arter (nya grödor, genbanksmaterial, ”kultursorter”) - projektet startar troligen i höst och ska enligt styrgruppens önskemål inkludera ett samarbete med NordGen och Hushållningssällskapet
- **Riksantikvarieämbetet (Lennart):** i samarbete med Naturvårdsverket bedriver vi ett arbete kring skötsel av kulturgynnade marker vilket också inbegriper häckar och skogsbryn samt ökad tillgänglighet för rörelsehindrade; RAÄ stötar också länsstyrelserna i Skåne och Kalmar län avseende Kulturens Östarp resp. Stensjöby, lämpliga odlingsplatser för s.k. ”kultursorter”; därutöver har vi arbetat med intressant museiplatser som Glimminge hus, Gamla Uppsala och Björkö utanför Norrtälje;
- **NordGen (Jan):** ett extra anslag om 2 milj. kr/år under 2020-2024 kommer att kunna röja undan den nuvarande ”puckeln” av förökningar och föryngringar och ska genomföras som projekt över landet; vi genomför en stor satsning att byta informationssystem från SESTO till GRIN Global vilket också inkluderar de baltiska staterna - extra medel har tillförts det arbetet - en särskild utmaning innebär bl.a. att foga samman skilda system för växters nomenklatur (SKUD och USDA:s system); en ny institutionsbyggnad är på gång; sex personer i personalen har för första gången fått en tredje kontraktperiod på 4 år; det utåtriktade arbetet omfattar deltagande i mässor, Borgeby fältdagar, odlingspaket för skolor, (sam)utställningar kring domesticering, öl/humle, m.m. [Björn-Axel undrade om dataflytten hade diskuterats med GBIF, men så förhöll det sig inte; medel hade utan framgång sökts hos NEIC¹];

¹ Nordic e-Infrastructure Collaboration

- **De botaniska trädgårdarna (Helena):** f.n. pågår det ett arbete inför en nordisk träff i norska Bergen för samtliga botaniska trädgårdar; 22 maj är det Biologiska mångfaldens dag och då planeras gemensamma satsningar; trädgårdarna förbereder en rad påsklovsaktiviteter - i Göteborg kring pollination, i Uppsala och Linnés Hammarby kring "Otålig vår"; botaniska trädgården i Lund blir klonarkiv under 2019 med ansvar för perenner och knölväxter; trädgården har ett nära samarbete med NordGen ang. örter och kommer att odla demonstrationsmaterial; PlantLink i Lund kommer f.ö. att genomföra Plant Fascination Day 18 maj i samarbete med Lunds Botan;
- ii. **SLU/LAPF (Åsa KA):** vi hanterar en rad olika utmaningar just nu: publicering av böcker, registrering av data, andra uppgifter, att få ihop budgeten och samtidigt en större dynamik, omfattningen av inriktningen av samordnartjänsten, m.m. - Nationella genbanken är en udda fågel inom LAPF och det gäller bl.a. att utnyttja genbankens pedagogiska kompetens; frågan om en samlokalisering av Nationella genbanken och NordGen har varit uppe i och med campusplanerna; det finns omfattande och överlappande kompetens inom Pom betr. biologi och kulturarv vilket borde skapa utrymme för projekt med RAA och andra aktörer; betr. kurser borde man kunna börja med distanskurser (t.ex. om historiskt växtmaterial) och utveckla vartefter med MSc och liknande; avslutningsvis konstateras att Öppet forum på KSLA 5 mars visade på Poms stora förtroendekapital, vilket måste vårdas;
- iii. Jordbruksverket (bilaga 2)

Jens redogjorde för några aktuella frågor:

- a. Nya förordningen 2018:848 (EU) om ekologisk produktion och *heterogent material*: i förordningen om ekologisk produktion som träder i kraft fr.o.m. 2021 regleras begreppet heterogent material i artikel 13 (se bilaga 3). Det innebär att växtsorter som inte ryms inom EU:s gängse saluföringslagstiftning kommer att kunna säljas och användas för ekologisk produktion.
- b. FAO:s genresurskommission möte 18-22 februari: bland de många ärenden som kommissionen behandlade vid sitt möte fanns dels [en ny global rapport](#) om status för världens biologiska mångfald för livsmedel och jordbruk, dels utmaningarna kring s.k. digitala gensekvenser som nu diskuteras i många fora (CBD:s partsmöte, Växtgenetiska fördraget, m.m.; jfr Björn-Axels inlägg) och tankarna om att även låta dessa omfattas av Nagoyaprotokollet.
- c. Seminarier på KSLA: (1) Ett s.k. Öppet forum avhölls 5 mars under temat "Det gäller livet: vårt levande gröna kulturarv". Bakgrunden var Nordiska museets beslut att lägga ned forskningsverksamheten inom de biologiska samlingarna på Julita lantbruksmuseum. Många aktörer hade medverkat till förberedelserna och drygt 50 personer närvarade. En rapport är under utarbetande. (2) Den 15 maj anordnas [ett halvdagsseminarium kring de nya växtförädlingsteknikerna](#) ("gensaxen"). Sista anmälningdag är 10 maj.
- d. Aktuella utlysningar: för närvarande är [tre utlysningar inom landsbygdsprogrammet](#) relevanta för Pom, nämligen
 - samarbetsprojekt för regionala och lokala insatser som bidrar till den nationella livsmedelsstrategin (20 milj. kr; **sista ansökningsdatum 3 maj**)

- förmedla kunskap om traditionell småskalig matkultur samt utveckla och bevara ett levande och dynamiskt kulturarv inom mat- och livsmedelsframställning (4 milj. kr; **31 maj**)
 - samarbetsprojekt som främjar utveckling av traditionell småskalig matkultursamarbetsprojekt som främjar utveckling av traditionell småskalig matkultur (14 milj. kr; **19 augusti**)
- e. År 2020 firar programmet 20-årsjubileum, vilket bör uppmärksammas på något sätt [jfr. förslaget från Åsa A under pkt 4].

7. Övriga frågor

Inga

8. Tid och plats för nästa möte

Referensgruppens höstmöte 2019 hålls **preliminärt 7 november** på Jordbruksverket i Jönköping.

- Bilagor:
1. Utvärdering av Pom 2016-2018
 2. Information från Jordbruksverket
 3. Utdrag ur EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) 2018/848 av den 30 maj 2018 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter och om upphävande av rådets förordning (EG) nr 834/2007